

Релігійний дискурс у творчості Юрія Липи (історіографічний огляд)

Світлана Кучеренко

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2020-8-81>

З часу повернення імені українського громадського, культурного, політичного діяча Юрія Івановича Липи (1900-1944) з небуття минуло понад 30 років. За цей час з'явилося понад тисячу публікацій, у тому числі дисертаційних досліджень про творчість лікаря-письменника-мислителя, що свідчить про велике зацікавлення українських науковців його спадщиною. Але від появи перших рецензій у 1917 р. до кінця XX ст. існувало лише декілька статей, що торкалися релігійної проблематики у творчості Ю. Липи. Релігійну проблематику у творчості Юрія Липи ототожнюють з «релігійним публіцистично-художнім дискурсом». Тому в статті здійснене узагальнення сучасного наукового доробку щодо релігійного дискурсу у творчості Ю. Липи. Обґрунтовано можливість застосування до релігійної проблематики у творчості Ю. Липи поняття «релігійний дискурс»; запропоновано класифікацію його дослідження: за авторами-дослідниками (Т. Ананченко, О. Астаф'єв, В. Баран, М. Жилин, О. Кіцера, Т. Мейзерська, Д. Мокренцов, В. Просалова, В. Товкайло, А. Шишкова та ін.); за творами Ю. Липи (вірші зі збірки «Вірую», публіцистичні праці «Призначення України», «Українська жінка», «Чорноморська доктрина», «Панування, труд і лад», рецензії – «Сторож фронту», «Велетенське завдання. Святе письмо рідною мовою»); за роками публікацій (2000-2020 рр.); за об'єктами дослідження (життєвий шлях і творча спадщина Ю. Липи: поезія, публіцистика, рецензії); за предметами дослідження (передумови релігійності Ю. Липи, релігійний світогляд українців, витоки і майбутнє української церкви, пророцтва, ідея богоцентричності, концепт «душа»); за напрямками релігійного дискурсу (публіцистика, поезія). Виявлено недосліджені твори Ю. Липи і непроаналізовані релігійні концепти в його творчості.

Ключові слова: Юрій Липа, біографія, творчість, українська церква, релігійність, релігійний дискурс, релігійні концепти.

Світлогляд Ю. Липи можна окреслити висловом – Бог і Україна (О. Астаф'єв¹)

Постановка проблеми. З часу повернення імені українського громадського, культурного, політичного діяча Юрія Івановича Липи (1900-1944)² з небуття минуло понад 30 років. За цей час з'явилося понад тисячу публікацій, у тому числі дисертаційних досліджень про творчість лікаря-письменника-мислителя, що свідчить про велике зацікавлення українських науковців його спадщиною. Але від появи перших рецензій у 1917 р. до кінця ХХ ст. існувало лише декілька статей, що торкалися релігійної проблематики у творчості Ю. Липи – це прижиттєвий відгук о. Г. Костельника на збірку духовних поезій Ю. Липи «Вірую» (1939)³, розвідка А. Стебельської «Поезія Ю. Липи: Бог, нація і чин» (1974)⁴ у діаспорі та допис Є. Луна «Вірний син християн-

¹ Астаф'єв О. Г. Концепція абсолюту у творах Юрія Липи // Літературознавчі студії: зб. наук. праць / КНУ ім. Т. Шевченка; відп. ред. Г.Ф. Семенюк. Київ, 2017. Вип.1. С. 12.

² **Юрій Іванович Липа** (ім'я при народженні Георгій Андрійович Герашенко) народився 22 квітня 1900 р. у містечку Старі Санжари на Полтавщині. У 1910 р. був усиновлений родиною батька – лікаря, письменника, громадсько-політичного діяча Івана Львовича Липи, що мешкав на Одещині. По закінченні одеської гімназії слухав право в Новоросійському університеті (1918 р.) та Кам'янець-Подільському університеті (1919–1920), студіював медицину в Познанському університеті (1922–1928). До 1943 р. мешкав у Варшаві, де працював лікарем, поглиблював свою медичну й політичну освіту, здійснював літературну, наукову і громадську діяльність. Творча спадщина Юрія Липи налічує понад 360 творів, серед них вірші, драматичні поеми, новели, літературознавчі есеї, історичний роман, медичні і публіцистичні праці. Громадсько-політична і організаційно-видавнича діяльність: учасник революційних подій в Одесі як член «Одеської Січі» та студентської сотні (1917-1918); співзасновник видавництва «Народній стяг» (Одеса, 1917; Каліш, 1924–1926; Варшава, 1933–1935; Львів, 1935–1936); учасник та організатор літературних груп «Авангард» (Кам'янець, 1920), «Сонцевіт» (Тарнів, 1921), «Танк» (Варшава, 1929); редактор газети «Вісник Одеси» (Одеса, 1918) та журналу «Нова думка» (Кам'янець, 1920); член-репрезентант, товариш-засновник, ідеолог українського студентського корпоративного руху «Чорноморе» (1925–1933, Данціг, Познань, Варшава); співробітник Українського Економічного Бюро (1933–1934, Варшава); очільник Українського Допомогового комітету (кінець 1939 – початок 1940, Варшава); ініціатор створення, фундатор, співробітник і автор праць Українського Чорноморського Інституту (1940–1944, Варшава). Під тиском обставин виїхав із Варшави на Яворівщину (осінь 1943 р.), лікар УПА. Відмовився емігрувати на Захід. 19 серпня 1944 р. був заарештований енкаведистами на хуторі Іваники, 20 серпня – розстріляний у с. Шутова, 22 серпня похований у с. Бунів. Докл. про нього див. Кучеренко С. Чорноморець // *Стамбол І, Кучеренко С. Іван та Юрій Липи* [Тарасівець і Чорноморець]. Харків: Фоліо, 2016. С. 63-121.

³ Костельник Г. Юрій Липа «Вірую». Дзвони. Львів, 1939. Ч. 5–6. С. 202–204

⁴ Стебельська А. Поезія Ю. Липи: Бог, нація і чин. Гомін України. Додаток «Література і мистецтво». Торонто, 1974. Ч. 7–8. С. 1, 3.

ської землі» (1994)⁵ у перші роки незалежності. Як предмет вивчення релігійна тема проявилася в 2000 р. з появою розвідок краєзнавця І. Скрипника «Юрій Липа і релігія»⁶ та лікаря-письменника проф. О. Кіцери «Юрій Липа – християнський письменник»⁷. На 2020 р. у бібліографічному реєстрі – до 30 відповідних публікацій про Ю. Липу⁸.

У пошуку найбільш широкого узагальнення всього (безпосередньо чи опосередковано) пов'язаного з релігійною проблематикою у творчості Ю. Липи склалося поняття «*релігійний публіцистично-художній дискурс*». Термін «*дискурс*» міцно увійшов в науковий обіг, і за своїм походженням (від лат. «*бігання туди-сюди*», «*рух*») та еволюціонуванням до «*мовлення*» та «*мислення*» добре корелюється з характеристикою творчості. Серед багатьох існуючих визначень і тлумачень поняття «*релігійний дискурс*» знайшлися такі: «*до релігійного дискурсу належить будь-яка форма спілкування, де сфери релігії стосується хоча б одна з трьох складових: суб'єкт спілкування, зміст повідомлення та його адресат*» (у нашому випадку ця трійця виглядає як письменник, твір і його читач); релігійний дискурс має двобічний характер: з одного боку, це дискурс релігії, з іншого – дискурс про релігію; точки зору мистецтвознавця, історика, біблеїста, вірянина тощо (додамо в цей перелік письменника) є рівнями релігійного дискурсу⁹.

Аналіз джерел. Історіографічний огляд наукових статей, пов'язаних з різними аспектами релігійного дискурсу Ю. Липи, може бути здійснено різними шляхами. Їхній перелік важливий також і для зовнішньої характеристики існуючого наукового доробку: 1) за авторами-дослідниками: Т. Ананченко,

⁵ Луньо Е. Вірний син християнської землі. Яворівський голос. Яворів, 1994. 20 серпня (№ 34). С. 3.

⁶ Скрипник І. Юрій Липа і релігія // Історія релігій в Україні: праці X-ї наук. міжнар. конф [Львів, 16-19 травня 2000 р.] / гол ред. кол. В. Гаюк; Ін-т релігієзнавства Львів. музею історії релігії, Львів. від. Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, від. релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ. Кн. II. Львів: Логос, 2000. С. 147-149.

⁷ Кіцера О. Юрій Липа – християнський письменник. Гуманістичний вісник / гол. ред. Б. Трач. Львів, 2000. № 3–4. С. 74–78.; Спорідненість душ: Юрій Липа і Андрей Шептицький діяли солідарно. Арка. Львів, 2000. Ч. 6 С. 4.; Юрій Липа – християнський письменник // Юрій Липа : голос доби і приклад чину: зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка / відп. ред. Т. Салига; ЛНУ ім. І. Франка. Львів: ЛНУ, 2001. С. 98–101.; Християнські мотиви у творах Юрія Липи // Лікарський збірник. Нова серія. Т. IX. На пошану Юрія Липи / відп. ред. І. Даценко; УЛТ, УЛТПА. Львів–Чикаго, 2001. С. 76–78.

⁸ Липа Ю. І. Твори в 10 т. Додат. том в 6 кн. Кн. 2. «Голоси довкола»: бібліографічне дослідження життєвого шляху і творчої спадщини Ю. Липи/ упоряд., автор ст. і прим. С. Кучеренко; ред. Д. Саліга. Львів: Каменярь, 2020. Рукопис.

⁹ Цит. за Савелюк Н. Психологія розуміння релігійного дискурсу. Київ: КНТ, 2017. С.10-11, 72, 76.

О. Астаф'єв, В. Баран, М. Жилин, О. Кіцера, С. Кучеренко, Ф. Медвідь, Т. Мейзерська, Д. Мокренцов, В. Просалова, В. Товкайло, А. Шишкова; 2) за творами, що потрапили під їхню увагу: збірка віршів «Вірую» (1938)¹⁰, публіцистичні праці «Призначення України» (1938)¹¹, «Українська жінка» (1938)¹², «Чорноморська доктрина» (1940)¹³, «Панування, труд і лад» (1940)¹⁴, рецензії – «Сторож фронту» (Ks. M. Tokarzewski)» (1932)¹⁵, «Велетенське завдання. Святе письмо рідною мовою (переклад І. Огієнка)» (1939)¹⁶; 3) за хронологією публікацій, що з'являлися від 2000 р. до 2020 р. майже щорічно; 4) за об'єктами досліджень: життєвий шлях і творча спадщина Ю. Липи (поетизація, публіцистика, рецензії); 5) за предметами досліджень: передумови релігійності Ю. Липи, витоки й майбутнє української церкви, релігійний світогляд українців, пророцтва, ідея богоцентричності, концепт «душа» тощо; 6) за напрямками релігійного дискурсу в творчості Ю. Липи (не в усній проповіді, не писанні релігійних текстів, а в публіцистичних працях та художніх творах). Скористаємося двома останніми класифікаціями замість плану викладу матеріалу.

Мета публікації. Кількісна характеристика творів Юрія Липи у бібліографічному реєстрі й спонукала до узагальнення наявного наукового доробку, що і є завданням цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Але перед тим доречно пошукати біографічні факти, що могли стати передумовами релігійного дискурсу Ю. Липи: 1) В обох генеалогічних лініях Ю. Липи були священники, і до 9 років Георгій (ім'я Ю. Липи при народженні) зростав у священицькій родині матері Єлисавети Булдовської. 2) У сім'ї батька Ю. Липи – лікаря, письменника, громадсько-політичного діяча Івана Липи і його дружини вчительки Марії Липи він отримав гарну домашню освіту, міцне українське виховання і духовні цінності, так що навчання в імперській гімназії та атмосфера імперського міста не зашкодили його гуманістичному світогляду. 3) Ю. Липа читав публіцистичні праці батька на релігійні теми і його художні духовні притчі. 4) У часи Директорії І. Липа став міністром віросповідань у уряді УНР, був серед організаторів відзначення духовенством свята

¹⁰ Липа Ю. Вірую: вибрані вірші. Львів: [Мета], 1938. 67 с.

¹¹ Липа Ю. Призначення України. Львів: Хортиця, 1938. 305 с.

¹² Липа Ю. Українська жінка. Жінка. Львів, 1938. Ч. 7–8. 1938. С. 2–5.

¹³ Липа Ю. Чорноморська доктрина. Варшава: [Український Чорноморський Інститут (далі УЧІ)], 1940. 130 с. (Вид. УЧІ. Ч. 1)

¹⁴ Липа Ю. Панування, труд і лад. Варшава, 1940. 8 с.

¹⁵ Липа Ю. Straz przednia Літературно-науковий вістник. Львів, 1932. Т. 108, кн. 4. С. 381–382.

¹⁶ Липа Ю. Велетенське завдання. Св. Письмо рідною мовою. Рідна мова. Варшава, 1939. Ч. 2. Стоп. 50–58.

Злуки УНР і ЗУНР у Києві 22 січня 1919 р., причетний до процесу запровадження автокефалії православної церкви. (До речі, у русі автокефалістів 1922-1927 рр. брав участь дядько Ю. Липи по мамі, майбутній митрополит Харківський Феофіл Булдовський). 5) Надзвичайні здібності Ю. Липи проявилися ще в Одесі, коли в дитячому сні він побачив свою мученицьку смерть. Через 30 років, незадовго до смерті він обмовився, що знає, коли помре, і що ця смерть буде важкою. Будучи гімназистом, Ю. Липа в стані хвороби на фоні високої температури «прочитав на чолі в батька», що померла сестра батька, і це того ж дня підтвердилося телеграмою. 6) На подальше світовідчуття Ю. Липи вплинув псевдорозстріл, який він пережив у травні 1919 р. на окупованому румунами Прикарпатті. З того часу він повірив у Провидіння. Через 20 років, коли видавець книжки «Призначення України» А. Жук критикував Ю. Липу за надмірні очікування від дії надприродних сил на суспільство і радив «дати спокій з Провидінням», він відповів редактору, що віра в Проведіння його вражає, тому що А. Жука не розстрілювали, а Ю. Липу розстрілювали. Пережита небезпека смерті або ламає, або перевиховує – його перевиховала. 7) Під час навчання медицині в Познані Ю. Липа захопився містицизмом і якимось практиками. Можливо вивчав таким чином нетрадиційні методи лікування. За свідченнями пацієнтів, доктор досконало володів гіпнозом. 8) За свідченням Л. Биковського, друга і першого біографа Ю. Липи, більше ніж сучасні релігії його цікавили «прапоганські» релігійні світогляди предків українців. Сам він мав «понадрелігійний світогляд» і був «надзвичайно релігійнотерпимим». Як аргументи наводилися такі факти: міжконфесійний шлюб Ю. Липи з донькою греко-католицького священика Г. Захаріясеви́ч (чин вінчання здійснив митр. А. Шептицький); покровительство православного митр. Холмського Іларіона (І. Огієнка); приятелювання з уніатським ігуменом у Варшаві (о. Пушкарським). 9) Друзі Ю. Липи були переконані, що містицизм наблизив його загибель. Він вірив у передбачення монахині А. Волошин (сестри Міріам, ЧСВВ), відомої в Галичині стигматички, що «більшовики до Львова не прийдуть». Це був один з аргументів проти виїзду з України на чужину.

Як бачимо, на життєвому шляху Ю. Липи були і зовнішні впливи на формування світогляду, і внутрішні потреби розвитку особистості, а також пережитий духовний досвід та практики, які сприяли появі, розвитку та еволюції його релігійного дискурсу.

Його дослідження в Україні почалося з трактування Ю. Липою публіцистом історії української церкви з проекцією в майбутнє. О. Кіцера, назвавши Ю. Липу «яскравою всеукраїнською постаттю» у вищезгаданій статті, наголосив на його думках, що не втратили своєї актуальності. На сторінках праці «Призначення України» він застерігав від протиставлення цер-

ковно-релігійного Сходу Заходу, вважав, що це потрібно тим, хто хоче знищити солідарність української нації. Ю. Липа стверджував, що від самих витоків українське християнство однаково шанувало як християнський Рим, так і християнський Єрусалим чи Царгород, і наводив відповідні історичні докази. Він також не розділяв українське православ'я і східний католицизм (унію), проте відокремлював Українську Церкву східного обряду від московського цезаропапізму. Ю. Липа високо оцінював роль Української Греко-католицької Церкви в збереженні українських прастарих обрядів. Багато для цього зробив Андрей Шептицький. І Митрополит і Мислитель розуміли: єдина українська Церква повинна стати визначальним чинником в українському державотворенні¹⁷.

В. Баран, досліджуючи геополітичну концепцію Ю. Липи в праці «Чорноморська доктрина», звернув увагу на розділ, присвячений міфологічно-релігійному минулому причорноморських народів як підвалини чорноморської духовності. Політолог підкреслив важливість висновку Ю. Липи, що християнство на чорноморському узбережжі з'явилося як логічне завершення геленського та іранського світогляду, але, на відміну від більшості народів Західної та Північної Європи, тогочасне причорноморське населення приймало християнське віровчення добровільно, а не під владним примусом¹⁸.

В. Товкайло дослідив міркування Ю. Липи в «Призначенні України» щодо формування релігійного світогляду українців і його вплив на долю українства. Літературознавець підкреслив, що Ю. Липа високо цінив традиційну для українців релігійність, вважав її підвалиною відродження зруйнованої більшовиками духовності і державності, сподівався на створення сильного духом церковного войовничого ордену, що живитиме українську духовність, тоді і матиме більше значення релігійний світогляд у житті Українців¹⁹.

У з'ясуванні того, яке значення надавав Ю. Липа історії української церкви, авторкою цієї статті було актуалізовано його поняття «чорноморське християнство», яке він вдало застосовував у своїй геополітичній концепції. В історії чорноморського християнства Ю. Липа вбачав зміст об'єднання чорноморських народів «легендою апостола Андрія Первозданного»; святоандріївський

¹⁷ Кіцера О. Юрій Липа – християнський письменник // Юрій Липа : голос доби і приклад чину: зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка / відп. ред. Т. Салига; ЛНУ ім. І. Франка. Львів: ЛНУ, 2001. С. 99.

¹⁸ Медвідь Ф. М., Баран В. В. Культури і релігії у «Чорноморській доктрині» Юрія Липи // Наук. праці МАУП. Київ, 2013. Вип. 1. С. 30.

¹⁹ Товкайло В.Т. Релігійний світогляд українців як одна із підвалин української державності у поглядах Юрія Липи // Наук. пр. К-ПНУ ім. І. Огієнка: Філол. науки [П'яті Липівські читання]. Вип. 21. Кам'янець-Подільський: ПП Потапов, 2010. С. 41.

хрест називав символом об'єднаних вищою духовною владою народів Чорного моря, а традицію святого Андрія вважав підставою до світової церкви. Ю. Липа переконував, що стремління українців мати розмову з Богом як таїнство тільки свого народу було від початку християнства в Україні. Саме цей заповіт він назвав легендою апостола Андрія. Підкресливши, що первозваний учень Христа частину первозванства дав владі і народові київському, тому безпосередньо, а не через чужинців, спливає благодать на українців. Він запропонував цю легенду як важливу історіософічну традицію України – «традицію змагання до чисто української церкви».

Слід зазначити, що Ю. Липа вивчав минуле для того, щоб побачити напрям у майбутнє. Він вважав, що ідея Києва – «Міста-Апостола», яка досягла апогею в княжі часи, увійшла в історичну підсвідомість української нації, і це показало творення новітньої української державності в добу Української революції. Акцентуючи увагу на приході апостола Андрія на береги Дніпрові й спираючись на авторитетну думку І. Огієнка (митр. Іларіона) про самостійну лінію розвитку церкви Великого Києва, Ю. Липа був переконаний, що відновити занепалу через потуречення Царгорода традицію апостола Андрія зможе тільки християнська великодержавність над Чорним морем – Україна. На землю, яку благословив словом апостол Андрій Первозваний, повинен бути перенесений патріархат²⁰.

Цікавими для дослідників залишаються також актуальні доводи Ю. Липи щодо мови нашої церкви, висловлені ним у рецензії на переклад Біблії, здійснений І. Огієнком Протівникам української мови як посередниці між українцем і Богом, як мови Біблії, на закид, що буденна мова не може висловити натхнення молитви, він дав влучну відповідь: «натхнення мова говорить там, де говорить натхнення серце». Ю. Липа підкреслив значення мови перекладу Святого Писання як основи і вирішального чинника в стабілізації літературної мови народу. Переклад Біблії, здійснений одним із найбільших знавців української мови та її законів І. Огієнком, Ю. Липа назвав не щоденною мовою, а мовою українців у молитві²¹.

Релігійний художній дискурс у творчості Ю. Липи представлений його поетичною збіркою «Вірую» (1938). Сучасник поета о. Г. Костельник

²⁰ Кучеренко С. Юрій Липа про витоки української церкви і значення міфу апостола Андрія // Матеріали VII Міжнар. наук. конф. «Південь України: етно-історичний, мовний, культурний та релігійний виміри»: збірка наукових праць [Одеса, 17-18.05.2019]. Вип. 7 / ОНМУ; відп. ред. М. І. Михайлуца. Херсон: ОАДІ-ПЛАЮС, 2019. С. 227-233

²¹ Кучеренко С. «Святе Письмо рідною мовою»: Юрій Липа про українську мову як джерело відродження // Слов'янознавство і нові парадигми та напрями соціогуманітарних досліджень: матеріали міжнар. наук. конф. [Київ, 24 травня 2017 р.]. / Укр. ком. славістів, НБУВ, НАНУ, КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 177.

писав у рецензії 1939 р.: «З кожного вірша промовляє до нас потужна й промінна душа з великим горизонтом і великою гамою почувань»²². Приятелька Ю. Липи А. Стебельська, згадуючи про Ю. Липу в 1974 р. на еміграції, зауважила, що в поезії він дуже щиро відкрив свою спрагнену дію й чину душу, яка супроводжувала духовну й фізичну цілість його істоти в службі своїй нації. Мистецтвознавець запропонувала йти подумки тією дорогою, якою йшов Ю. Липа: основною в його душі була любов до його Батька і Матері, яка стала базою любові до Бога і України. А шляхетне ставлення Ю. Липи до всього живого на землі і адорація всього одуховленого призвели до того, чого прагне кожна людина: почуття спокою в душі й почуття виконання свого обов'язку²³.

Наш сучасник В. Марочкін, який у 1989 р. першим у незалежній Україні надрукував вірші Ю. Липи, вважав, що саме в релігійній царині він після Б.-І. Антонича досяг чи не найбільших вершин в українській поезії ХХ ст.²⁴. А Т. Мейзерська назвала «Вірую» першою езотеричною збіркою в українській літературі ХХ ст., основною темою якої є містичне пізнання сенсу життя; визначила, що збірка має відверто сповідальний характер, але, разом з тим, це щире звертання митця до сучасника і пристрасна молитва людини, яка усвідомила своє призначення і готова його виконати. За пафосом богобачення, богомислення і богозвернення літературознавець поставила збірку в один ряд з релігійними творами Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка і водночас підкреслила оригінальне для української літератури трактування Ю. Липою теми богонатхненності художнього слова, відточеного до афористичності богозвертання²⁵.

У складі релігійного дискурсу виділяють «концепти» (складні мисленнєві утворення, де виокремлюються образний, поняттєвий, ціннісний компоненти) – «Бог», «Людина», «віра», «душа», «церква», «серце», «любов» та інші²⁶. Вони наявні в поезії Ю. Липи. Т. Ананченко навіть порахувала, що в збірці «Вірую» слово «Бог» Ю. Липа вжив 39 разів, «Господь» – 8, «Творець» – 1, «Найвищий» – 2, «Владар душі» – 1, «Божий» – 17, «Ти» (як означення

²² Костельник Г. Юрій Липа «Вірую» // Липа Ю. І. Час людини: поезії та проза / упоряд., вст., ст., тп прим. С. Кучеренко. Харків: Фоліо, 2019. С. 529.

²³ Стебельська А. Поезія Юрія Липи: Бог. Нація. Чин // 36. наук. пр. Канадського НТШ. Т. 33. / за ред. Б. Стебельського. Торонто: Гомін України, 1993. С. 282, 286.

²⁴ Марочкін В. «Ех, виорю небо орлами...» Юрій Липа (1900-1944). Молода гвардія. Київ, 1989. 4 листопада (№ 211). С. 3.

²⁵ Мейзерська Т. Езотерична проблематика поетичної збірки Ю. Липи «Вірую» // Треті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / БФ ім. І. та Ю. Лип; упоряд. Г. Дольник. Київ: Друк, 2007. С. 99–107.

²⁶ Савелюк Н. Психологія розуміння релігійного дискурсу. Київ: КНТ, 2017. С. 72-73.

імення Бога) – 18²⁷, наприклад, «О, Боже, світлом Ти – у всьому, / І Твій закон – у кожному дні, – / Прислухайсь голосу мойому, / І в болю поможи мені...».

Релігійним концептам у творчості Ю. Липи найбільшу увагу приділила А. Шишкова-Погорелова²⁸, але, на жаль, її праці виявилися недоступними для ознайомлення, крім статті, поданої до Липівського збірника, де проаналізовано концепт «душа», який на думку дослідниці має особливий статус у філософсько-естетичній концепції Ю. Липи як маркер духовної сутності людини. У рецепції та індивідуальній інтерпретації Ю. Липи цей сакральний концепт має багатогранне семантичне втілення та різноманітні взірці авторського художнього осмислення. Для ліричного героя поезії Ю. Липи найвищим ідеалом є Бог, якого він прагне пізнати душею. Сакральний концепт «душа» посідає доволі вагоме місце в системі базових тем художньої творчості Ю. Липи, зокрема його «великої тріади»: «Бог, нація і чин». Літературознавець підкреслює, що для Ю. Липи будування, збереження і захист душі є передумовою будування, збереження і захисту нації, держави²⁹.

Варто зупинитися на цікавій для літературознавців темі пророцтв у творчості Ю. Липи, яку досліджували В. Просалова і А. Шишкова³⁰, а також Д. Мокренцов. Дослідник пише, що розпізнає в його текстах внутрішні суперечності та Мойсеевські сумніви людини, яка мислила більш масштабно, ніж тисячі її співвітчизників. Він наголошує, що свої видіння та їхню інтерпретацію Ю. Липа не висвітлював від себе, а через прозорливість

²⁷ Ананченко Т. Духовна домінанта поезії Юрія Липи (збірка «Вірую») // Треті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / БФ ім. І. та Ю. Липи; упоряд. Г. Дольник. Київ: Друк, 2007. С. 75.

²⁸ Шишкова А. Д. Художня трансформація метафізичного мотиву смерті в поезії Юрія Липи // Наук. вісник СумДПУ ім. А. С. Макаренка: зб. наук. пр. Серія «Філол. науки». Суми: СДПУ, 2007. Ч. 2. С. 276 – 285; Ідея богочентричності світу в духовному просторі поезії Юрія Липи // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць Вип. 31. Ч. 1. Київ: Твім інтер, 2008. С. 421–432; Художня рецепція біблійного тексту в поезії Юрія Липи // Наук. вісник Ізмаїльського держ. гуманітар. ун-ту: зб. наук. пр. Ізмаїл, 2011. Вип. 31. С. 144–149; Релігійність як духовна домінанта українського народу в художній інтерпретації Юрія Липи // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. Вип. 18: Аспекти духовності української літератури / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ: Твім інтер., 2005. Ч. 1. С. 556–568.

²⁹ Погорелова А. Концепт «душа» в сакральному просторі поезії Юрія Липи // Десяті Липівські читання: матеріали наук.-практ. конф. [вересень 2020 р.] / ІФНМУ, БФ ім. І. та Ю. Липи; ред. С. Кучеренко. Івано-Франківськ: ІФНМУ, 2020.

³⁰ Просалова В. А. Пророцтва у поезії Ю. Липи // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія» – Харків: ХНУ, 2004. Вип. 42. № 632. С. 286–290; Профетичні мотиви в поезії Ю. Липи // Українська культура: питання історії, теорії, методики: зб. м-лів Всеукр. наук. конф. студентів і молодих учених [24–25. 05. 2005]: у 2-х ч. Ч. 1. / Херсонський держ. ун-т. Херсон: ХДУ, 2005. С. 97–100;

Всевишнього, намагався пізнати мудрість божу («Будучина – у Бога, у тебе тільки труд»), але був абсолютно певний, що має право на пророче слово, відчував себе посвяченим. Липа-пророк чув ритм кроків своєї нації, яка для сучасників лише спиналася на ноги. І в цьому дійсно випереджав час, хотів бачити Україну іншою, гордою і самодостатньою, «всупереч Азії жаху і всупереч зимній Європі»³¹.

Пророк, згідно з біблійною традицією, – носій демократичного світовідчуття, гуманістичний викривач світового зла, соціального і національного, наділений даром віщування майбутнього. Слово пророка є дороговказом, хоча його оточення не завжди прислухається до нього, то ж доля пророка нерідко є трагічною. Глибоке переживання Г. Шипкою трагізму життєвого шляху Ю. Липи і занурення в його духовну творчість призвело до появи есеїв Г. Шипки «Хресна дорога Ю. Липи»³² і «Юрій Липа – пророк», де авторка намагається зрозуміти народження пророцтва:

*«У цьому світі вартісна думка може зародитися тільки через муки роздумів, осмислень і лише у того, хто постійно підтримує в собі діалог, хто постійно сперечається з собою й у муках доходить до найвищої думки – Божої волі. Тоді це пророцтво»*³³

Основне пророцтво Ю. Липи стосується нації, вона постає в його очах як будівничий власного дому, держави, де мислитель висловлює «прозорливі передбачення» важких випробувань, але впевнений у майбутньому розквіті, наполягає на перспективі втілення в реальність потенційних можливостей України. Невипадково головна книжка його має промовисту назву «Призначення України», яку Л. Череватенко вважав «найпереконливішим наслідком безпосередніх контактів Ю. Липи з Мудрістю»³⁴

Хочу завершити «найсильнішим з віршів про Бога», на думку о. Гавриїла Костельника:

*Пребудь в мені! Все ближче ночі тінь
І тьма – густіша. Боже, вдалечінь*

³¹ Мокренцов Д. Творчість Юрія Липи та Леоніда Мосендза у контексті профетичної традиції української літератури // Четверті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / БФ ім. І. та Ю. Лип; упоряд. Г. Дольник. Київ: УВС ім. Ю. Липи, 2009. С. 242.

³² Шипка Г. Хресна дорога Юрія Липи // Світлість єднання: антологія творів першого конкурсу на здобуття Літературної премії «Призначення» імені Юрія Липи / ред. Д. Сапіга. Львів: Каменяр, 201

³³ Шипка Г. Юрій Липа – пророк. Львів: Каменяр, 2014. С. 11.

³⁴ Череватенко Л. «Господь міцним мене створив і душу дав нерозділему...» // Апостол новітнього українства: Спогади про Юрія Липу / упоряд. П. і Ю. Кіндратовичі; ред. Д. Сапіга. – Львів: Каменяр, 2000. С. 222-223.

*Відходять блага й сили помічні, –
Безпомічному поможи мені!*

*Наш день малий, він швидко проплива.
І втихне сміх, і слав минуть слова, –
Нехай же змінні загасають дні,
Ти, що – незмінний, о перебудь в мені.*

*Молю Тебе! Не будь лишень на мить,
А, як до учнів, злинь, щоб говорить.
Як лагода, як визвіл заясній,
Не проминай, – зостань в душі моїй!*

*З'явись і сповнись мною! Борони
Від страху жити, від труду, що як сні,
Хто ж, як не Ти, підпора й провідник,
Що в сонце й бурю вестиме повік?*

*Свій хрест подай, як звідси буду йти,
Шлях освіти, верхівлі освіти,
Де рай цвіте, а не чуття земні.
Життя чи смерть, – а Ти перебудь в мені.*

Висновки. У результаті історіографічного огляду було з'ясовано, що в науковому доробку сучасного релігійного липознавства розробляється проблематика релігійного дискурсу Ю. Липи. Ідеться про роль української церкви в становленні української державності та вплив традиційної релігійності на відродження духовності українців. Є зацікавленість змістом понять «чорноморське християнство», «легенда Апостола Андрія», «Місто-Апостол», «Кирило-Мефодіївська традиція». У пошуках нових смислів релігійної історіософії Ю. Липи доцільно звернутися до інших творів Ю. Липи – передовсім літературознавчої збірки «Бій за українську літературу (1935)³⁵, есею «Київ, вічне місто» (1938)³⁶, публіцистичної праці «Розподіл Росії» (1941)³⁷

³⁵ Липа Ю. Бій за українську літературу: збірник есеїв. Варшава: Народний стяг, 1935. 152 с.

³⁶ Липа Ю. Київ, вічне місто. Дзвони. Львів, 1938. Ч. 7/8. С. 317–328.

³⁷ Липа Ю. Розподіл Росії. Київ, Одеса, Севастополь, Керч, Ростів, [Варшава]: Держ. видав. України, 1941. 94 с.

та інших, за прикладом О. Астаф'єва, який обґрунтував концепцію абсолюту у творах Ю. Липи³⁸.

У проблематиці розвідок про релігійний дискурс у поезії Ю. Липи науковці відзначили його особисте прагнення до богопізнання, пошук власного призначення і заклик до сучасників почути Бога. Дослідники звернули увагу на такі релігійні концепти у творчості Ю. Липи як «Бог», «душа», «рай», «смерть», «Біблія», але малодослідженими залишаються інші, не менш важливі – «віра», «офіра», «надія», «людина», зовсім недосліджений його бестіарій. Відтак треба поглибити аналіз того, що вже вивчалось, яскравим прикладом тут є розвідка М. Жилина³⁹, який з погляду поетичної теології проаналізував вірш Ю. Липи «Виноградник»; і аналізувати нові твори, перш за все прозовий роман «Козаки в Московії» (1934)⁴⁰, притчі «Той»⁴¹ і «Пісня темному»⁴², оповідання «Чорниця»⁴³ та інші. Для поглиблення дослідження необхідно продовжити реконструкцію біографії Ю. Липи і його творчості як його «власного шляху до божественного» (так Іван-Павло II визначив «релігійність»⁴⁴) за прикладом Л. Тарнашинської⁴⁵.

Список джерел і літератури:

1. Кіцера О. Юрій Липа – християнський письменник // *Юрій Липа: голос доби і приклад чину*: зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка / відп. ред. Т. Салига; ЛНУ ім. І. Франка. Львів: ЛНУ, 2001. С. 98–101.
2. Липа Ю. І. Твори в 10 т. Додат. том в 6 кн. Кн. 1. «Три брати» Юрія Липи: бібліографічне дослідження творчої спадщини / *упоряд, автор ст. і прим. С. Кучеренко; ред. Д. Салига*. Львів: Каменяр, 2017. 304 с.; Кн. 2. «Голоси довкола»: бібліографічне дослідження життєвого шляху і творчої спадщини Ю. Липи / *упоряд, автор ст. і прим. С. Кучеренко; ред. Д. Салига*. Львів: Каменяр, 2020. Рукопис.

³⁸ Астаф'єв О. Г. Концепція абсолюту у творах Юрія Липи // *Літературознавчі студії*: зб. наук. праць / КНУ ім. Т. Шевченка; відп. ред. Г.Ф. Семенюк. Київ, 2017. Вип. 1. С. 3–15

³⁹ Жилин М. Поезія Юрія Липи «Виноградник» // *Вісниківство: літературна традиція та ідеї*. Наук. збірник / гол. ред. кол. О. Баган. Дрогобич: Посвіт, 2012. Вип. 2. С. 116–127.

⁴⁰ Липа Ю. Козаки в Московії: роман. Варшава: Народній Стяг, 1934. 240 с.

⁴¹ Липа Ю. Той: притча. Митуса. Львів, 1922. Ч. 2. С. 17.

⁴² Липа Ю. Пісня темному: притча. Літературно-науковий вістник. Львів, 1923. Т. 81, кн. 10. С. 97.

⁴³ Липа Ю. Черниця: оповідання. Студентський вісник. Прага, 1927. Ч. 5–6. С. 20–23.

⁴⁴ Цит. за Компендіум соціальної доктрини церкви. Київ: Кайрос, 2008. С. 25–26.

⁴⁵ Тарнашинська Л. «Боротьба з янголом» як народження «нової ясності» // *Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття: матеріали Всеукр. наук. конф. [Одеса, 27–28. 04. 2000]* / ред. Н. Шляхова. Одеса: Астропринт, 2000. С. 40–49.

3. Медвідь Ф. М., Баран В.В. Культурні і релігійні у «Чорноморській доктрині» Юрія Липи // *Наук. праці МАУП*. Київ, 2013. Вип. 1. С. 28–34.
4. Мейзерська Т. Езотерична проблематика поетичної збірки Ю. Липи «Вірую» // *Треті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* / БФ ім. І. та Ю. Лип; упоряд. Г. Дольник. Київ: Друк, 2007. С. 99–107.
5. Мокренцов Д. Творчість Юрія Липи у контексті профетичної традиції української літератури // *Четверті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* / БФ ім. І. та Ю. Лип; упоряд. Г. Дольник. Київ: УВС ім. Ю. Липи, 2009. С. 240–246.
6. Погорелова А. Концепт «душа» в сакральному просторі поезії Юрія Липи // *Десяті Липівські читання: матеріали наук.-практ. конф.* [вересень 2020 р.] / ІФНМУ, БФ ім. І. та Ю. Лип; ред. С. Кучеренко. Івано-Франківськ: ІФНМУ, 2020
7. Савелюк Н. Психологія розуміння релігійного дискурсу. Київ: КНТ, 2017. 400 с.
8. Стебельська А. Поезія Юрія Липи: Бог. Нація. Чин // *36. наук. пр. Канадського НТШ / за ред. Б. Стебельського*. Торонто: Гомін України, 1993. С. 281–286 (Вид. НТШ. Т. 33).
9. Товкайло В.Т. Релігійний світогляд українців як одна із підвалин української державності у поглядах Юрія Липи // *Наук. пр. К-ПНУ ім. І. Огієнка: Філол. науки [П'яті Липівські читання]*. Вип. 21. Кам'янець-Подільський: ПП Потапов, 2010. С. 40–42.
10. Шипка Г. Юрій Липа – пророк. Львів: Каменярь, 2014. 18 с.

References:

1. Kitsera O. Yurii Lypa – khrystyianskyi pysmennyk // *Yurii Lypa: holos doby i pryklad chynu: zb. nauk. pr. LNU im. I. Franka / vidp. red. T. Salyha; LNU im. I. Franka*. Lviv: LNU, 2001. S. 98–101.
2. Lypa Yu. I. Tvory v 10 t. Dodat. tom v 6 kn. Kn. 1. «Try braty» Yurii Lypy: bibliohrafichne doslidzhennia tvorchoi spadshchyny / uporiad., avtor st. i prym. S. Kucherenko; red. D. Sapiha. Lviv: Kameniar, 2017. 304 s.; Kn. 2. «Holosy dovkola»: bibliohrafichne doslidzhennia zhyttievoho shliakhu i tvorchoi spadshchyny Yu. Lypy / uporiad., avtor st. i prym. S. Kucherenko; red. D. Sapiha. Lviv: Kameniar, 2020. Rukopys.
3. Medvid F. M., Baran V.V. Kultury i relihii u «Chornomorskii doktryni» Yurii Lypy // *Nauk. pratsi MAUP*. Kyiv, 2013. Vyp. 1. S. 28–34.
4. Meizerska T. Ezoterychna problematyka poetychnoi zbirkky Yu. Lypy «Viruiiu» // *Treti Lypivski chytannia: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* / BF im. I. ta Yu. Lyp; uporiad. H. Dolnyk. Kyiv: Druk, 2007. S. 99–107.
5. Mokrentsov D. Tvorchist Yurii Lypy u konteksti profetychnoi tradytsii ukrainskoi literatury // *Chetverti Lypivski chytannia: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* / BF im. I. ta Yu. Lyp; uporiad. H. Dolnyk. Kyiv: UVS im. Yu. Lypy, 2009. S. 240–246.
6. Pohorielova A. Kontsept «dusha» v sakralnomu prostori poezii Yurii Lypy // *Desiati Lypivski chytannia: materialy nauk.-prakt. konf.* [veresen 2020 r.] / IFNEMU, BF im. I. ta Yu. Lyp; red. S. Kucherenko. Ivano-Frankivsk: IFNEMU, 2020

7. *Saveliuk N. Psykholohiia rozuminnia relihiinoho dyskursu. Kyiv: KNT, 2017. 400 s.*
8. *Stebelska A. Poeziia Yuriia Lypy: Boh. Natsiia. Chyn // Zb. nauk. pr. Kanadskoho NTSh / za red. B. Stebelskoho. Toronto: Homin Ukrainy, 1993. S. 281–286 (Vyd. NTSh. T. 33).*
9. *Tovkailo V.T. Relihiinyi svitohliad ukrainsiv yak odna iz pidvalyn ukrainskoi derzhavnosti u pohliadakh Yuriia Lypy // Nauk. pr. K-PNU im. I. Ohienka: Filol. nauky [Piaty Lypivski chytannia]. Vyp. 21. Kamianets-Podilskyi: PP Potapov, 2010. S. 40-42.*
10. *Shypka H. Yurii Lypa – prorok. Lviv: Kameniar, 2014. 18 s.*